

ÇOCUKLA GÖRÜŞME TEKNİKLERİ VE CİNSEL İSTİSMARI DOĞRULAMA METODU

I. Bölüm

Çocukla görüşme cinsel istismarda merkezi rol oynadığından, diğer cinsel istismar uygulamalarına göre çok daha derinlemesine fikir verir.

Çocuğun ve uzmanın durumuna, deneyimine ve çocuğun yaşadığı ortamın güvenli olup olmadığına bağlı olarak bir ya da daha fazla görüşme yapmak gerekebilir. Görüşmeci çocuğu tanımak (anlamak) için yeterli zaman ayırması gerekmektedir. Bu uzmana çocuğun hayatı hakkında ayrıntılı bilgiler verdiği gibi istismar hakkında, çocuğun gelişim seviyesi, iletişim modu, çocuğun etkilenme durumu ve duygusal durumu, ve bütün bunların ötesinde işlevselliği ve yeterliliği hakkında bilgilenmesini sağlar. Küçük çocuklarla genellikle değerlendirme oyun etkinliği ile birtakım sorular şeklindedir. Büyük çocuklarla, görüşmeci daha çok konuşma ve sorular sorma şeklinde sürdürür. Bu noktada, sorular genellikle çocuğun genel hayatıyla ilgilidir ve doğal sorulardır. Bu sorular çocuğun kendisi, okulu, arkadaşları ve ailesi hakkında sorgular içerebilirler.

Görüşmeden önce, görüşme sırasında ya da hemen görüşmeyi takiben çocuğa kendisiyle neden görüşüldüğü, çocuğun verdiği bilgilerin nasıl kullanılacağı söylenmelidir. Eğer görüşme kayda alınacaksa ya da aynalı odada yapılıyorsa ve aynanın arkasından görüşmeyi izleyenler varsa bu konularda da çocuk bilgilendirilmelidir. Çocuğun yaşına ve gelişim kapasitesine uygun iletişim mereryalleri kullanılmalıdır.

ÇOCUKLA GÖRÜŞME TEKNİKLERİ

Çocuktan bilgi almaya çalışırken çeşitli teknikler kullanılabilir. Odaklaşma tekniği küçük çocuklardan bilgi almada en faydalı tekniklerden biridir. Uygun sorular ve birkaç çeşit medya ve oyun malzemeleri (oyuncak bebek, kukla gibi) anatomik çıplak bebekler, anatomik çizimler, resim çizme, hikaye anlatma ve bebekevi bunlardan birkaçıdır.

Soru sormada medya kullanmak birçok kolaylıklar ve faydalar sağlasa da olmasa olmazlardan değil, iyi hazırlanılmış sorularla medya kullanmadan da görüşme yapılabilir.

Bilgi toplamak için birden fazla teknik kullanmak iyi bir uygulamadır. Sadece anatomik bebeklerle soru birleşimini kullanmak da çok kullanışlıdır. Hikaye anlatma gibi bazı teknikler ruhsağlığı profesyonellerince (klinik sosyal hizmet uzmanı, klinik psikolog, psikiyatrist) kullanılması gerekmektedir. Bu teknik çocuk koruma servisleri, vaka çalışmacıları ve diğer meslek elemanlarının kullanamayacağı tekniklerdendir. Çocuklarla görüşme gibi diğer teknikler bu alanda eğitim almış bütün profesyoneller (sosyal hizmet uzmanı, psikiyatrik hemşire, psikolojik danışman, psikolog vs) tarafından kullanılabilir.

SORULARI KULLANMA

Yönlendirici sorulara karşı dikkatli olun. Çocuklar sizin duymak istediğiniz şeyi söylemeyi tercih edebilirler, ya da aksini. Bu yüzden soruların cevabın yönüne ilişkin bir yanlılık taşımadığından emin olunuz. Görüşmeci daha çok çocuğun güvenle cevaplayacağı açık uçlu sorular hazırlamalıdır. Aşağıda en açık uçlu soru tipinden en kapalı uçluya doğru sıralamayla 5 soru tipi yer almaktadır. Bunlar:

➤ Genel sorular

- Odaklanmış sorular
- Çoktan seçmeli sorular
- Evet-hayır soruları
- Yönlendirici sorular

GENEL SORULAR

Genel sorular sıklıkla yetişkinler değerlendirme ya da sağaltım için geldiklerinde açmaya yönelik sorulardır. Örneğin yetişkin bir tecavüz kurbanı ruhsağlığı profesyoneline geldiğinde terapist “Bugün neden beni görmeye geldiğini söyler misin?” diye sorabilir. Bu soru tecavüzü aydınlatılabilir.

Görüşmeci cinsel istismarın gerçekleşip gerçekleşmediğini veya ne şekilde meydana geldiğini anlamak için görüşmenin başlarında karşılaştırmalı genel sorular sorarlar. Şunu sorabilirler, “Bugün neden beni görmeye geldiğin hakkında herhangi biri sana birşey söyledi mi?” Ergenler ve çocukluğun ileri yaşlarındakilere genel sorular sorulduğunda genellikle cinsel istismara dair bazı bilgiler alınabilir. Ne yazık ki bu genel sorular küçük çocuklar için pek faydalı olmamaktadır. Onlardan gelen tipik cevaplar “Hayır, hatırlamıyorum” (Çocuğu görüşmeye getiren kişi önceden çocuğu konu hakkında konuşmaması için öğütlemiş olabilir, tehdit edebilir). Öte yandan küçük çocuk neden görüşmeye getirildiği hakkında bilgiye sahip olabilir, fakat bu konuda konuşmak istemeyebilir. Çocuklar açık olmayan cevaplar verebilir. Örneğin; “kötü şeyler hakkında konuşmak için” ya da “Dedemin yaptıklarını söylemek için” işbirliği yapmayı istemeyebilirler veya işbirliği yapmayı reddedebilirler. Daha fazla direktif sorularına ihtiyaç vardır.

ODAKLAŞMIŞ SORULAR

Kliniksel deneyimler odaklanmış soruların ideal olduğunu göstermektedir. En uygun bilgileri sağlarken yönlendirmiyorlar. Üç tür odaklanmış soru vardır:

- İnsanlara odaklanmış sorular
- İstismarın ayrıntılarına odaklanmış sorular
- Vücudun parçalarına (organlarına) odaklanmış sorular.

Her tür soruda günlük rutin ve bakım etkinlikleri önemli bilgiler içerebilir. Örneğin banyo hakkındaki sorular vücut, “yardım” (banyo, giyinme), anababa, ve istismar hakkında önemli bilgileri ortaya çıkarabilir.

Sorular istismarı yaptığı iddia edilen kişi de dahil olmak üzere kişilere odaklaşacak. Zor olmayan sorularla başlamak iyi bir stratejidir. Şöyle ki, odaklanmış sorular ilk kardeşlerle ilgili olabilir, sonra anne, ve nihayet istismarla suçlanan kişi hakkında olabilir. İstismarla suçlanan kişi hakkında şu sorular sorulabilir:

“Tom (annenin erkek arkadaşı) nerede yaşıyor?”

“Aile ile birlikte neler yapar?”

“Özellikle seninle birlikte yaptığı şeyler var mı?”

“Tom’un yaptığı şeylerden senin sevdiğin var mı?”

“Tom’un yaptığı şeylerden sevmeyenlerin var mı?”

“Hiç Tom senin sevmeyen bir şey yaptı mı?”

Mümkün olan istismar vakalarında görüşmecilerin çoğunluğunun kullandığı iki tür odaklanmış soru türü vardır.

“Ailenizde sır olarak tuttuğunuz herhangi bir şey var mıdır?”

“Hiç (istismarcı addedilen kişinin adı) seninle oyun oynar mı?”

Bunlar sık kullanılıyor çünkü çocuğa çoğunlukla bu durumun (cinsel istismarın) çocukla istismarcı arasında özel bir sır olduğu söyleniyor. Alternatif olarak suçlular istismarı bir tür oyun olarak sunuyor, böylece olayı normalleştirmeye, çocuğun gönüllü katılımını sağlamaya ve suçluluk duyup katlanmaya yönlendirebiliyorlar.

İstismarın ayrıntılarını anlamaya yararlı başka odaklanmış sorular da vardır. Bu sorular görüşmecinin çocukla görüşmeye başlamadan önce bilgi toplamasını gerektirir. Örneğin şu tür sorular olabilir:

“Dedenle yalnız kaldığında (sana bakarken) neler yaparsın?”

“Annen işteyken baban sana nasıl bakıyor?”

“Sen banyodayken neler oluyor?” (Banyoda neler yapıyorsunuz?)

Vücut bölümlerine odaklanmış sorularda genellikle anatomik olarak birleştirilmiş bebekler ya da anatomik resimler (çizimler) ile birlikte kullanılır. Görüşmeci çocuktan vücudun bölümlerini isimlendirmesini ister. Sonra odaklanmış sorular sorulabilir. Örneğin görüşmeci penise karşılık aşağıdaki soruları sorabilir:

“Hiç ‘dinki’ (penis) gördün mü? Başka birisinin ‘dinki’sini”

“Kiminkini gördün?”

“‘dinki’ ne yapar?”

Eğer çocuk, “çiş yapar” derse, görüşmeci “Başka herhangi bir şey yapar mı?” diye sorabilir.

Karşılaştırmalı sorular kurban kız çocuklarına vagina hakkında sorulabilir:

“Başka birinin ‘pipisi’ni gördün mü?”

“Senden herhangi biri onun ‘pipi’sine dokunmanı istedi mi?”

“‘Pipi’ne senin istemediğin herhangi bir şey oldu mu?”

“Hiç acıttı mı?”

“Ne onu acıttır?”

“Herhangi biri ona dokundu mu?”

Eğer çocuk kendisinin ona dokunduğunu söylese, görüşmeci “Başka biri ona dokundu mu?” diye sorabilir.

Eğer çocuk birinin ismini söylese, görüşmeci “Ne zaman dokundu?” diye sorabilir.

Bazı vakalarda ya da görüşmenin bazı noktalarında çocuk odaklanmış sorulara karşılık vermeyebilir, “bilmiyorum”, “hatırlamıyorum” diyebilir. Bu gibi durumlarda daha yol gösterici sorular gerekir.

ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR

Odaklanmış sorularla bilgi alınamadığında, görüşmeci çoktan seçmeli sorularla devam edebilir. Bunların kullanımlarıyla ilgili birkaç uyarı var. Birincisi küçük çocuklar bu formatta güçlükler yaşayabilirler, ve fazla seçenek sunulması cevaplamalarını daha da güçleştirebilir. İkincisi, görüşmeci doğru cevabı bu seçeneklere dahil etmek zorundadır, ki çocuk birkaç yanlış cevaptan birini seçmek zorunda kalmasın. Şöyle ki, bir vakada çocuk orada başka biri vardı dediğinde, kendisine “kimdi?” diye sorulduğunda cevap alınamıyorsa, görüşmeci “Arkadaşlarından biri miydi, yoksa başka biri mi?” diye sormalı ki çocuğun tanımadığı birinin orada olup olmadığı anlaşılsın. Üçüncüsü, sınırlı sayıda çoktan seçmeli soru kullanılması, ve mümkünse istismarın kendisi için kullanılmaması önerilmektedir. Örneğin, görüşmeci, “Gece kıyafetiyle miydin yoksa gündüz kıyafeti ile mi hatırlıyor musun ?” şeklinde sorabilir.

Görüşmeci “Senin poponu inciten baban mıydı, üvey baban mı, ikisi de mi yoksa başka biri mi?” gibi sorulardan kaçınmalıdır.

EVET – HAYIR SORULARI

Küçük çocuklar bile araştırmaların aksine evet-hayır sorularına çok kesin doğru cevaplar verebilmelerine karşın sadece açık uçlu sorular verimli olmadığında araştırmacıların kullandığı bir yöntemdir, fakat görüşmecinin hala istismar ile ilgili endişelerini gidermiş olmuyor. Özellikle küçük çocuklar onay görmek için sorulara karşılık vermek isteyebilirler ve genellikle olumlu cevaplamayı tercih ederler çünkü bunun arzulandığını sanırlar. Dolayısı ile çocuk soruyu anlamasa bile evet diye cevaplayabilir.

Odaklanmış soruların aksine evet-hayır soruları genellikle seksüel davranışı ve istismarcı şüphesini soru içinde tanımlar. Evet-hayır soruları aşağıdakiler gibidir:

“Annen parmağını senin vajinanın içine soktu mu?”

“Üvey baban mıydı senin topandan kan gelmesine sebep olan?”

YÖNLENDİRİCİ SORULAR

Yönlendirici sorular arzulanan cevapları almak maksadıyla hazırlanmış sorulardır. Yönlendirici sorular genellikle mahkemelerde çapraz sorguda yüzleştirildiklerinde şahitler tarafından yöneltilen sorulardır. Yönlendirici sorular genellikle gerekli değildirler, ve genellikle olayları görüşmecinin kendi görüşü çerçevesinde yorumlamasına neden olur. Çocukları duruma ilişkin yönlendirdiği gibi bulguların da geçerliliğini tartışmalı hale getirebilir. Yönlendirici sorulara şu örnekler verilebilir:

“Baban senin pipini ağzına aldı değil mi?”

“Ninen sana üvey babanın kız kardeşinle birlikte olurken gördüğünü söylemeni tembit etti değil mi?”

SORULARIN STRATEJİK KULLANIMI

Görüşmeci mümkün olduğunca fazla açık uçlu soru kullanmalıdır. Mülakatçı genel ya da odaklanmış sorular kullanmaya gayret eder ve sadece çoktan seçmeli ya da evet-hayır sorularını eğer diğerleriyle herhangi bilgi elde edemiyorsa kullanır. Cevap alındığında, örneğin çoktan seçmeli denenir , sonra açık uçlu soruya dönüştürülebilir ve ardından belki de odaklanmış soru denenebilir.

Devam eden serideki sorular tanımlayıcıdır: Görüşmeci çocuğa istismar olurken annen neredeydi (odaklanmış soru) diye sorar ve çocuk cevaplamaz. Sonra görüşmeci çocuğa olay sırasında annen orada mıydı, değil miydi diye sorar (çoktan seçmeli soru). Çocuk cevaplar, “Babama yardım ediyordu.” Görüşmeci sonra annem nasıl yardım ediyordu diye sorar (başka bir odaklanmış soru). Çocuk, “Söylemesi zor” diye cevaplar. Görüşmeci, “Annen hiç dokundu mu?” diye sorar (Evet-hayır sorusu). Çocuk evet anlamında başını sallar. Görüşmeci çocuğa anesinin neresine dokunduğunu sorar (odaklanmış soru).

I. Bölümüm sonu

İmdat Artan Sosyal Hizmet Uzmanı

imdat@psikososyalhizmet.com